

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

בס"ד

לימודי היסטוריה בחמ"ד

המחווה הפדגוגי

שאלון 29281

מועד קיץ תשע"ט

להלן קישור לשאלון ולנספחים:

[שאלון 29281](#)

[נספחים - שאלון 29281](#)

לשימוש פנימי בלבד.

המסמך לא עבר עריכה לשונית.

מינהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' נייד: 050-6282363 פקסי 02-5604018

כתובת אתר "שער הממשלה": <http://www.gov.il>

כתובת אתר המשרד: <http://www.education.gov.il>

bilhagl@education.gov.il

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

בס"ד

אל : המחנכים והמחנכות להיסטוריה בחמ"ד
מאת : בלהה גליקסברג, מפמ"ר היסטוריה ומפ"א אזרחות בחמ"ד

שלום רב!

המחווון הפדגוגי שלפניכם כולל הנחיות למורים בנוגע למיומנויות הנדרשות מן התלמידים לכתיבת תשובה, מציג תשובות אפשרויות לשאלות מבחן הבגרות שהתקיים במועד הקיץ תשע"ט - שאלון 29281 מתוך קישור למטרות ההוראה בהיסטוריה, וכן מציף שגיאות נפוצות של תלמידים לצורך למידה לעתיד.

הלמידה מתוך המחווון ככלי-עבודה צריכה להתייחס למספר מישורים :

*שימוש נכון במילות ההוראה- פיצוח נכון של השאלה

*שליטה בציר הזמן והמקום המופיעים בשאלות הבחינה

*התמודדות עם מספר מטלות/חלקים בשאלה והקשר ביניהם

*התמודדות עם שאלות שונות באותו הנושא

*דיוק בתוכן התשובה בהתאם לתוכן השאלה

*הנחלת מיומנויות מתחום הדעת לתלמידים

בהקשר למחווון באופן כללי, חשוב להזכיר כי כתיבת 'מחווון-תשובות' על ידי המורה כחלק מתהליך חיבור בחינה, לפני שהיא מתקיימת בכיתה, מהווה חלק בלתי נפרד מהרגלי עבודה ונורמות מקצועיות שמומלץ לאמץ במהלך כל השנה. מומלץ לתת לתלמידים את המחווון בזמן חלוקת המבחנים שנבדקו ככלי לשיפור הלמידה עבורם.

מטרות המחווון הן:

1. לסייע בידי המורים לבדוק אם השאלות בבחינה ברורות דיין, ואם כוונת השאלה הושגה.
2. לשמש כאמצעי יעיל להגברת מהימנות ההערכה.
3. לאפשר הערכה אחידה לכל בחינות התלמידים.
4. לאפשר לתלמידים לבחון את תשובותיהם מול המחווון וללמוד מהצלחות ומטעויות.

שימו לב!

1. חשוב להבהיר לתלמידים, כבר בשלבים הראשונים של הלימוד, את משמעות מילות ההוראה השונות הנהוגות במבחנים, וכמובן לתרגל אותן.

מנהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

<http://www.gov.il> : "שער הממשלה"

<http://www.education.gov.il> : כתובת אתר המשרד

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

2. תזכורת - פירוש מילות ההוראה המקובלות:

- א. "ציין" –
על התלמיד לכתוב במילה או במספר מצומצם של מילים על הנושא/המושג עליו נשאל מבלי לפרט.
- ב. "הצג" –
על התלמיד לפרט את הידוע לו על הנושא/המושג על פי הנלמד בכיתה או על פי הקטע.
כתיבת פרטי התוכן של פעולה או של אירוע לפי הנדרש.
לעיתים השימוש בהוראה זו ילווה בציון כמותי של הרכיבים הנדרשים בשאלה. הכימות הוא ציון מספר הרכיבים הנדרשים לתשובה מלאה והוא מבהיר לתלמיד את הנדרש ממנו, וכן מנחה את המורה בזמן הערכת התשובה.
- ג. "הסבר" –
על התלמיד לכתוב את הידוע לו על הנושא תוך ביאור או פירוש הנושא ותוך ניתוח הפעולה, האירוע והשלכותיו. במקרים רבים יש ב"הסבר" הבהרת קשר בין מושגים.
- ד. "השווה" –
על התלמיד לבדוק את הדומה והשונה בין שני פריטים או יותר על פי קריטריונים (תבחינים) ולהסיק מסקנות מן ההשוואה.
- ה. "נמק" (בסס) –
על התלמיד לבסס דעה או טענה המוצגות בשאלה על סמך עובדות, ציטוטים, נתונים היסטוריים, דוגמאות ועוד.
- ו. "הדגם" –
על התלמיד להביא דוגמה לנימוק או להבהרה.

חשוב להזכיר ש...

- התשובה מאזכרת את הכיוונים האפשריים ויתכן מצב שיש תשובות נוספות שאינן במחווין. תשובה שאינה מופיעה במחווין יש לבדוק בספרים ובמקורות מוסמכים.
- תשובה מלאה היא תשובה שמרחיבה את הרכיבים השונים, מציגה, מסבירה ומקשרת לפריט הנשאל בשאלה, לאירוע או לטקסט בהתאם לנדרש בשאלה.
- התשובות המנוסחות על ידי התלמיד יכולות להיות מנוסחות בדרכים שונות, גם באופן השונה מהנוסח המופיע במחווין. דבר זה אינו פוסל את התשובה אם היא מכילה את כל המטלות הנדרשות בשאלה ותוכנה נכון.
- בתשובה שבה נדרשים כמה רכיבים, אם תלמיד ענה רק על חלק מהם הוא יקבל ציון חלקי בהתאם לטיב התשובה.
- בשאלות שבהן יש מספר מטלות - יש לשים לב אם התלמיד נדרש לקשר בין המטלות מבחינת תוכן. בשאלות אלה התלמיד יידרש למבנה תשובה שיציג את המטלות ויסביר את הקשר ביניהן.
- שאלות בעלות שני חלקים שבהן התשובה לחלק השני נובעת מן התשובה לחלק הראשון הן שאלות משורשרות. במקרה זה אם התשובה בחלק הראשון אינה נכונה, לא ניתן יהיה לקבל את התשובה בחלק השני.

מנהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

<http://www.gov.il> : "שער הממשלה"

<http://www.education.gov.il> : כתובת אתר המשרד

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

- בשאלות טקסט חזותי יש לשים לב שהתלמיד נדרש לקשר בין הרכיב שבתמונה למשמעותו. למשל: אני רואה בתמונה ש...ואני לומד מכך ש...
- בשאלות על טקסט מילולי או חזותי לעתים התלמיד נדרש לקשר את המקור לחומר שנלמד בכיתה, ולא להסתפק בידע מניתוח המקור.
- יש שאלות המתחמקות בזמן ומקום והתלמיד נדרש להתייחס לזמן והמקום המסוימים שנדרשו בשאלה, וכן להשתמש במושגים המתאימים להם.
- יש להרגיל את התלמידים לבדוק כמה מטלות יש בשאלה ולסמן אותם על מנת לא לשכוח לענות על כולן.
- מחברות הברורות הנבדקות הן מחברות סרוקות. יש להנחות את התלמידים להקפיד על רווחים, לכתוב בעט חזק, להקפיד על כתב גדול ומרווח וכן לשמור על שוליים בצדי העמודים וכן בראש העמוד ובתחתיתו.
- אנו ממליצים להרגיל את התלמידים להשתמש בטיוטה לפני כתיבת התשובה. על העמוד (הימני) שמשמש כטיוטה יש למתוח קו אלכסוני.
- בתהליך פיצוח השאלה - מומלץ להנחות את התלמידים לבדוק בשאלה - האם קיימת מטלה סמויה שלא כתובה במפורש, אך כדי לענות על השאלה על התלמיד לבצע אותה.

מבנה המחווה הפדגוגי :

- א. הצגת השאלה כפי שהופיעה בבחינת הברורות
- ב. הצגת מטלות השאלה
- ג. הצגת התשובות האפשריות
- ד. סעיף "לתשומת לב" - פרוט הקשיים שהתגלו בתשובות תלמידים
- ה. המלצות למורה - המלצות כיצד לתרגל חומר ומבנים של שאלות עם התלמידים

שימו לב!

-יש ללמד מתוך ספרי הלימוד המאושרים בלבד. כל המלמד או מפנה את תלמידו ללמוד מתוך מיקודיות עלול לסכן את הצלחת תלמידו. אנו נתקלים בלא מעט מקרים שבהם יש אי דיוקים או חוסרים במיקודיות (שלא עברו כל בקרה אקדמית ופדגוגית) לעומת ספרי הלימוד המאושרים לשימוש. בבחינה זו הדבר בלט מאוד במספר שאלות.

-בתכנית הלימודים יש מספר מונחים. מעמדו של מונח הוא כמו כל נושא אחר הנלמד בתכנית הלימודים וכל סוג שאלה יכול להישאל עליו. חשוב לשים לב שאין מדובר במושגים כפי שהיו בעולם הישן בשאלונים הישנים.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

בהצלחה רבה
מאיה

מנהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

כתובת אתר "שער הממשלה": <http://www.gov.il>

כתובת אתר המשרד: <http://www.education.gov.il>

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

פרק ראשון

שאלה 1

הצג שני מאפיינים של הלאומיות המודרנית שהתגבשה במאה ה-19. הצג מהי לאומנות. ציין אחד מעקרונות הנאורות העומד בסתירה ללאומנות, והסבר את הסתירה.

מטלות השאלה:

הצגת שני מאפיינים של הלאומיות המודרנית שצמחה במאה ה-19. הצגת המושג לאומנות. ציין עקרון נאורות אחד שסותר את רעיון הלאומנות, והסבר הסתירה בין רעיון הנאורות לבין הלאומנות.

מה נדרש מן התלמיד?

ידע: לאומיות מודרנית, לאומנות, עקרונות הנאורות.

הכרת מושגים: מאפיינים, עקרונות.

מיומנויות:

זיהוי המושג – מאפיינים - מאפיין מבקש תכונות עיקריות/ תכונות מגדירות. הצגת עקרון העומד בסתירה - התלמיד צריך ליצור קשר/מתאם בין נושאים שונים בתכנית ההלימה. לימוד מושגים מופשטים - המושגים לאומיות ולאומנות הם מושגים מופשטים בעלי משמעות קרובה אך שונה. נדרשת הוראה מגוונת לצורך הקניית המושגים.

תשובות אפשריות לשאלה:

הצג מאפיינים של לאומיות מודרנית

— גיבוש אומה סביב רכיבים משותפים כגון שפה / מוצא / היסטוריה / שטח / דת.

— לאומיות אתנית: מבוססת על רכיבים כגון מוצא משותף / היסטוריה משותפת / עבר משותף / דת.

— לאומיות ליברלית / פוליטית: גיבוש אומה סביב רכיבים כמו רעיונות / אידאולוגיה משותפת / ערכים משותפים / האומה בנויה מיחידים שבתרו להצטרף מרצונם כדי להגיע לריבונות מדינית / הגדרה עצמית / דגש על הווה משותף.

— תחושת שייכות על בסיס מוצא משותף.

— שאיפה לריבונות מדינית.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

- טיפוח של תודעה לאומית.
- טיפוח סמלים משותפים כגון דגל / סמל / המנון / ימי חג ופולקלור.
- זיכרון קולקטיבי של אירועים היסטוריים חשובים.

הצג מהי לאומנות. ציין אחד מעקרונות הנאורות העומד בסתירה ללאומנות, והסבר את הסתירה.

הצגת הלאומנות	ציין עקרון נאורות והסבר הסתירה
לאומנות היא לאומיות קיצונית שרואה בלאום ערך, שנעלה על ערכים אחרים / שנעלה על רעיונות כמו שוויון / חירות. לאומנות היא צורה קיצונית של לאומיות, שמובילה לפגיעה במיעוטים / פגיעה בזכות לריבונות של לאום אחר.	כבוד האדם וחירותו — כי הלאומנות מניחה שרק לבני אותו לאום יש זכויות ואפשר לשלול אותן מלאומים אחרים.
	ערך השוויון — כי הלאומנות מניחה שבשם עליונות הלאום השולט אפשר לפגוע בשוויון לאומים אחרים.
	הזכויות הטבעיות — כי הלאומנות מניחה שאין לכל אדם באשר הוא אדם זכויות טבעיות אלא לאזרחי המדינה בני הלאום השולט / הדומיננטי.
	האמנה החברתית — כי הלאומנות שוללת אפשרות שבני לאומית שונים יסכימו לחיות יחד במדינה ולכבד את חוקיה שיגנו על זכויותיהם.

מנהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

כתובת אתר "שער הממשלה": <http://www.gov.il>

כתובת אתר המשרד: <http://www.education.gov.il>

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

מדינה נועדה לפעול לטובת האזרחים — כי לאומנות מניחה שהמדינה נועדה לטפח את הלאום השולט בלבד.	
אינדיבידואליזם — כי הלאומנות רואה באדם חלק מקבוצה לאומית ולא פרט בפני עצמו.	
ספקנות — כי הפרט לא יכול להטיל ספק במחויבותו לכלל.	

שימו לב:

בשאלה זו בלט הקושי בהפנמת מושגים מופשטים בהיסטוריה. תלמידים התקשו להציג את המושג 'לאומיות מודרנית'. הם הציגו מאפייני נאורות במקום מאפייני לאומיות וכן התקשו להגדיר את המושג 'לאומנות'. תלמידים ראו בלאומיות ובלאומנות מושג אחד (עובדה שהובילה לתשובה שגויה בחלקה השני של השאלה). תלמידים התקשו לחבר בין עקרון הנאורות לבין לאומנות. תלמידים ראו את המושגים לאומנות ושלטון טוטליטרי כמושג זהה.

המלצה למורה:

שאלה זו התבססה על מונח. חשוב לארגן לתלמידים את הנכתב במונח, על ידי לימוד מקדים ודיון בנושא בכיתה לפני שמחלקים לתלמידים את המונחים. בתכנון הלמידה כדאי לאתר מושגים הקשים ללמידה, כגון: מאפיינים, לאומיות, לאומנות. מומלץ להסביר את המושג לאומנות, בעזרת דוגמאות הרלוונטיות לימינו. חשוב לתרגל עם תלמידים קשר בין נושאים שונים בתכנית ההלימה.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שאלה 2

רעיונות ההשכלה חדרו לקהילות יהודיות באזורים שונים בעולם. בחר באחד מן האזורים האלה: מזרח אירופה או ארצות המזרח התיכון וארצות האסלאם או תימן, וציין את האזור שבחרת.

ציין את השינוי בלימוד התורה או בלימודי היהדות, שתומכי ההשכלה שאפו ליצור באזור שבחרת, **והסבר** מדוע הם היו מעוניינים בשינוי זה.

הצג השפעה אחת של שינוי זה על החברה היהודית באזור שבחרת.

מטלות השאלה:

בחירת אזור בעולם מתוך הרשימה וציון האזור שנבחר.

ציון שינוי שתומכי ההשכלה שאפו ליצור באזור שנבחר (הדגש בשינוי, צריך להיות בלימוד תורה או בלימודי היהדות).

הסבר מדוע תומכי ההשכלה באזור הנבחר היו מעוניינים בשינוי.

מה נדרש מן התלמיד?

ידע: תנועת ההשכלה היהודית במזרח אירופה, ההשכלה בארצות האסלאם, השכלה בתימן.

מיומנויות:

זיהוי מקום גאוגרפי - זיהוי מקום והבחנה בין מזרח אירופה / המזרח התיכון / ארצות האסלאם.

הבנת תהליכים היסטוריים בדגש על מיקום - הבנת המאפיינים של תהליכים היסטוריים ייחודיים לכל אזור בעולם.

הבנת השלבים בתהליכים ההיסטוריים - השינוי/הגורם - המניע לשינוי - השפעה.

תשובות אפשריות:

ציין את השינוי בלימוד התורה או בלימודי היהדות שתומכי ההשכלה שאפו ליצור, והסבר מדוע הם היו

מעוניינים בשינוי זה

מזרח אירופה

— פחות לימודי גמרא בבתי הספר / הושם דגש על לימודים כלליים על חשבון לימודי יהדות, כדי להרחיב את אפשרויות התעסוקה של היהודים.

— פתיחת בתי מדרש לרבנים כדי ליצור שכבה של מנהגי קהילה עתידיים ברוח ההשכלה.

— הדגשת התרבות / השפה העברית: מכיוון שהחברה הרוסית לא נתפסה כנאורה / היהודים לא חשו נחותים לעומת התרבות הרוסית. לכן היו פנויים להשקעה דווקא בתרבות השפה העברית.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

— פעם ראשונה שבנות רוכשות השכלה יהודית פורמלית.

ארצות המזרח התיכון וארצות האסלאם

- הפחתה בלימוד התורה: מכיוון שהושם דגש על לימודים כלליים / נפתחו בתי ספר של כ"ח, כדי לאפשר רכישת מקצוע / מכיוון שהושם דגש על תרבות צרפת/אירופה.
- פעם ראשונה שבנות רוכשות השכלה יהודית פורמלית.

תימן

- התנגדות ללימודי קבלה, בהשראת רעיונותיו של הרמב"ם, מכיוון שזו איננה נתפשת בשכל.
- לימוד תורה בצורה שכלתנית כי הושפעו מדרכו של הרמב"ם / מנוסעים יהודים.
- הקמת בית ספר מודרני בעידוד השלטונות העות'מאניים ובניהול הרב קאפח.
- ביטול מנהגים שונים בטענה שאינם מנהגי תימן המקוריים / חזרה לנוסח התפילה (בלאדי) המקורי / ביטול המנהג של החזרת השולחן בשעת ברכת המזון.

הצג השפעה של השינוי על החברה היהודית

מזרח אירופה

- החלה להתגבש קהילת משכילים סביב בתי הספר המודרניים שהוקמו.
- בתי הספר שהקימו המשכילים יצרו את התשתית ל"השכלה מטעם" (השלטונות הרוסיים הקימו בתי ספר ושימשו אמצעי לעידוד הטמעת היהודים בחברה).
- התנגדות של רוב היהודים לבתי הספר שהקימו המשכילים.
- הרחבת אפשרויות התעסוקה.
- לאחר "הסופות בנגב" נטו המשכילים (שהיו בעלי ידע נרחב בתרבות ובשפה העברית) לאמץ את רעיונות הלאומיות היהודית.
- החלו תהליכי חילון.
- נוצרה תרבות עברית מודרנית על ידי כתיבת שירה / ספרים עבריים.

ארצות המזרח התיכון והאסלאם

- החלו תהליכי חילון / התמערבות בחברה היהודית.
- מקצת מהרבנים התנגדו להשכלה / ללימודי חול.
- בוגרי בתי הספר של כ"ח זכו להצלחה כלכלית.
- הרחבת אפשרויות תעסוקה.
- שיפור במעמדה של הבת / התאפשר לה ללמוד / לרכוש מקצוע.

תימן

- חל פילוג עמוק בחברה היהודית — בין הדרדעים לבין העיקשים.
- הקמת בית ספר מודרני בעידוד השלטונות העות'מאניים ובניהולו של הרב קפאח.
(הר ברכה, עמ' 208-211, מט"ח, עמ' 250-252, 254, 255)

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שימו לב:

תלמידים לא שייכו תהליכים היסטוריים למיקום המתאים. תלמידים התקשו עם הפריסה הגיאוגרפית והתבלבלו בין מערב למזרח אירופה ובין ארצות האסלאם.
תלמידים התקשו להסביר את המניע לשינוי והתקשו לקשר בין שינוי להשפעה (שלבם בתהליך ההיסטורי).
היו תלמידים שלא כתבו על שינוי בלימוד תורה (נוסח השאלה) אלא כתבו על שינויים בכלליות.

המלצה למורה:

מומלץ לעבוד עם תלמידים על זיהוי והבחנה בין אזורים גאוגרפיים (מיקומים) בהתאמה לתהליכים היסטוריים שהתרחשו בהם. חשוב ללמד מפה בכל נושא שיש בו חלוקה לאזורים.
מומלץ לעבוד עם תלמידים על הבנת השלבים השונים של התהליכים ההיסטוריים בדגש על מיקום.
מומלץ לעבוד עם תלמידים על הבחנה בין המושגים - גורם והשפעה.
חשוב שהתלמידים יראו את התהליך ההיסטורי כסיפור אחד, שיוכלו לחבר בין כל החלקים ולהציג את כל האירועים בפזרות השונות על הרצף ההיסטורי.

שאלה 3

לפניך שאלות העוסקות בסוגיות באופיו של "היישוב החדש". בחר בשאלה אחת בלבד, על פי הסוגיה שלמדת.
אם למדת על החינוך בין קודש לחול, ענה על השאלה הזאת:

- יחסה של העדה הספרדית לשילוב לימודי חול בתלמודי התורה היה חיובי. **הסבר** סיבה אחת לכך.
הסבר מדוע נחשבה הגימנסיה הרצליה לסמל של היישוב החדש החילוני.

אם למדת על תחיית השפה העברית, ענה על השאלה הזאת:

- **הסבר** את המחלוקת בין אליעזר בן יהודה ובין העדה האשכנזית ביישוב הישן בנוגע לשימוש בשפה העברית בחיי היום יום.

- **הצג שתי** פעולות שנקט אליעזר בן יהודה כדי שהשפה העברית תהיה שפה מדוברת.

אם למדת על היחסים בין העדות, ענה על השאלה הזאת:

- **הצג שני** קשיים שהיו לבני העדה התימנית שעבדו בחוות כינרת.

הסבר שתי סיבות אפשריות לניכור שחשו אנשי העלייה השנייה כלפי הפועלים בני העדה התימנית.

אם למדת על דרכים שונות בבניין החברה והיישוב, ענה על השאלה הזאת:

- **ציין שתי** סוגיות שבהן באה לידי ביטוי השוני בין תפיסת העולם של העולים בעלייה השנייה ובין תפיסת העולם של אנשי המושבות.

הצג את עמדת אנשי העלייה השנייה בכל אחת מן הסוגיות שצינת.

אם למדת על מעמד הנשים, ענה על השאלה הזאת:

- **הצג שני** קשיים שהיו לחלוצות שעלו לארץ בעלייה השנייה.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

הסבר כיצד באמצעות הקמת חוות העלמות בכינרת ניסו לשפר את מעמדן של החלוצות שעלו בעלייה השנייה.

מטלות השאלה:

בחירת שאלה אחת/ סוגיה אחת באופיו של הישוב החדש על פי הנלמד בכיתה. הפרוט לפי הסוגיות.

מה נדרש מן התלמיד?

לבחור נכון את הסוגיה שלמד. הפרוט לפי הסוגיות.

סוגיה 1: החינוך בין קודש לחול

מטלות השאלה:

א. הסבר סיבה אחת ליחס החיובי של העדה הספרדית לשילוב לימודי חול בתלמודי התורה.

ב. הסבר מדוע הגימנסיה הרצליה נחשבה סמל הישוב החדש החילוני.

מה נדרש מן התלמיד?

ידע- השינוי בתחום החינוך בארץ ישראל בישוב הישן ובישוב החדש.

מיומנויות - לכתוב את המטלות ברמת הסבר/תשובה מפורטת.

תשובות אפשריות לשאלה:

הסבר סיבה ליחסה החיובי של העדה הספרדית לשילוב לימודי חול בתלמודי תורה

— כי הם סברו ששילוב לימודי חול יסייע להם בפרנסתם.

— רק מיעוט מתוכם המשיך ללמוד בישיבות גבוהות.

— כי לא ראו את לימודי החול כסתירה ללימודי התורה.

הסבר מדוע נחשבה הגימנסיה הרצליה לסמל הישוב החדש החילוני

— כי החינוך בה היה מעורב (בנים ובנות).

— כי נלמדה בה ביקורת המקרא.

— כי התנהלה בצביון חילוני באופן מוצהר.

— כי למדו בשפה העברית.

— כי החינוך היה ברוח לאומית.

— רבים מהתלמידים הגיעו ממשפחות שנטשו את אורח החיים החילוני.

שימו לב: התלמידים היו צריכים להסביר / לכתוב בהרחבה ולא רק בכותרות.

תלמידים התקשו בהסבר על הגימנסיה כסמל הישוב החדש.

המלצות למורה:

חשוב לתרגל עם התלמידים כתיבת תשובות מפורטות שעונות על המטלה – 'הסבר'.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

סוגיה 2: תחייה השפה העברית

מטלות השאלה

- א. הסבר המחלוקת בין אליעזר בן יהודה לבין העדה האשכנזית בישוב הישן בנוגע לשימוש בעברית.
ב. הצגת שתי פעולות של אליעזר בן יהודה לצורך הפיכת העברית לשפה מדוברת.

מה נדרש מהתלמיד ?

ידע - ישוב חדש, מלחמת השפות, אליעזר בן יהודה ופעולותיו.

מיומנויות:

כתיבה של תשובה מפורטת ברמת הסבר.

הסבר מחלוקת: זיהוי נושא המחלוקת והסבר שני צידי המחלוקת.

תשובות אפשריות לשאלה:

הסבר את המחלוקת בין אליעזר בן יהודה לעדה האשכנזית בנוגע לשימוש בשפה העברית

בן יהודה טען שיש להחיות את העברית / טען שיש להפוך את השפה העברית לשפה מדוברת, על מנת ליצור שפה שתאחד את כל קצות העם המפוזר / כי ראה בעברית ביטוי לאומי / ראה ביידיש שפה נחותה / על מנת לחזור לשפת התנ"ך.
לעומת זאת אנשי היישוב הישן טענו שהעברית היא שפת קודש ולכן אסור לחללה ולהשתמש בה בחיי היום יום / טענו שהוא מכניס לשפה העברית מילים משפות זרות / הסתייגות מהניסיונות לקדם את העברית כשפה לאומית.

הצג פעולות שנקט אליעזר בן יהודה על מנת להפוך את העברית לשפה מדוברת

- הקים אגודות לדיבור עברי (שפה ברורה).
- הקמת ועד הלשון העברית (שעסק בחידוש מילים וכללי דקדוק).
- הוצאת עיתונים (השקפה / הצבי).
- פירש מילים מהתנ"ך / התלמוד / המדרשים.
- הוצאת מקראה ללימוד עברית בגני הילדים.
- הוא ובני משפחתו דיברו רק עברית (ובכך נתנו דוגמה אישית).
- כתיבת מאמרים בנושא השפה העברית בעיתונים שונים.
- הנהגת שיטה ללימוד עברית בבית הספר ("תורה ומלאכה").
- הוצאת מילון עברי (חדש).
- המצאת מילים חדשות בעברית.

שימו לב: התלמידים היו צריכים להסביר / לכתוב בהרחבה ולא רק בכותרות.

מנהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

<http://www.gov.il> : "שער הממשלה"

<http://www.education.gov.il> : כתובת אתר המשרד

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

המלצות למורה:

חשוב לתרגל עם התלמידים כתיבת תשובות מפורטות שעונות על המטלה – 'הסבר'. במקרה של שאלה המבקשת להסביר מחלוקת, חשוב לתרגל עם תלמידים לזהות קודם כל מהו נושא המחלוקת (במקרה שלנו שימוש בשפה העברית בחיי היום יום) ואז להציג דעות מנוגדות בנושא.

סוגיה 3: היחסים בין העדות

מטלות השאלה:

- א. הצגת שני קשיים שהיו לבני העדה התימנית בחוות כנרת.
ב. הסבר שתי סיבות לניכור בין תושבי כנרת - עולי עליה שניה לבין העולים מתימן, שהיו פועלים בכנרת.

מה נדרש מהתלמיד?

ידע

עליה שנייה, ישוב חדש, העלייה התימנית בעליה השנייה, ההתיישבות בכנרת.

מיומנויות:

זיהוי קשיים / סיבות לניכור
העמדת האירוע במקום הנכון בציר הזמן

תשובות אפשריות לשאלה:

הצג קשיים בהם נתקלו בני העדה התימנית שהוזמנו לעבוד בחוות כינרת

— תנאי מגורים צפופים ועלובים בסמוך למבנה שאיבת מים / קשיים בדיוור

— מחלות קשות

— תמותה מרובה

— איסור לקבור את מתיהם בבית הקברות של כינרת

— סירוב לבקשתם לבנות בתים נוספים

— סירוב לבקשתם להביא משפחות נוספות כדי להתפלל במניין

— גירושים מכינרת לאחר 17 שנות עבודה

— יחס פוגע / משפיל

הצג סיבות אפשריות לניכור של אנשי העלייה השנייה כלפי הפועלים בני העדה התימנית

— השפה ואזרחות החיים השונים.

— מראה פיזי שונה.

— התימנים שמרו בקפדנות על המצוות, ואילו אנשי העלייה השנייה התרחקו מהדת.

— רווחה התפיסה / הדעה הקדומה, כי התימנים זקוקים לתנאי חיים פשוטים, ולכן אפשר לשלם להם

שכר נמוך.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שימו לב:

התלמידים היו צריכים להסביר / לכתוב בהרחבה ולא רק בכותרות.
היו תלמידים שהתייחסו לעולים מתימן כעולי שנות ה-50 במעברות ולא כאנשי עלייה שנייה בכנרת.

המלצות למורה:

חשוב לתרגל עם התלמידים כתיבת תשובות מפורטות שעונות על המטלה – 'הסבר'.
מומלץ להציג בפני תלמידים ציר זמן של העליות השונות מתימן (עליה ראשונה, עליה שנייה, עליית מרבד הקסמים) ומאפיינים ייחודיים לכל אחת מהעליות, כדי למנוע בלבול ביניהן.

סוגיה 4: דרכים שונות בבניין החברה והיישוב

מטלות השאלה

א. ציון שתי סוגיות שמבטאות את השוני באידיאולוגיה בין עולי העלייה השנייה לבני אנשי המושבות.
ב. הצגת עמדתם של אנשי העלייה השנייה בכל אחת מהסוגיות שציון .

מה נדרש מהתלמיד ?

ידע: סוגיות במחלוקת בין עליה ראשונה לעליה שניה, ישוב חדש (מונח).

מיומנויות:

הבנת המושגים סוגיות, תפיסת עולם.

מיומנות רצף הזמן- זיהוי נכון של אירועים ושייכותם לנושאים מתאימים ברצף הזמן ההיסטורי.

תשובות אפשריות לשאלה:

ציון סוגיות שבהן בא לידי ביטוי השוני בתפיסות העולם, והצג את עמדת אנשי העלייה השנייה בכל

נושא שהצגת

שתי סוגיות	עמדה אחת לכל סוגיה
(היעדר) עבודה עברית	עבודה עברית תפתח את המושבות ותביא לשגשוג הכלכלי, שכן הפועל הערבי לוקח את כספו לכפרו. עבודה עברית תיצור בארץ דמות חדשה של יהודי: לא נצלנית וחסרת תועלת אלא פרודוקטיבית. אם לא תהיה עבודה עברית, יהודים רבים לא יוכלו להתקיים בארץ. הפועל העברי יצבור ניסיון במהירות. הזכות על הארץ שייכת רק למי שעובד את אדמתה. על האיכרים לגלות סולידריות עם אחיהם ולא לחשוב רק על תועלתם הכלכלית.

מנהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

כתובת אתר "שער הממשלה": <http://www.gov.il>

כתובת אתר המשרד: <http://www.education.gov.il>

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

<p>הלאומיות היא דבר שיש להתגאות בו ולהפגין אותו בציבור בלי לחשוש מפני תגובת השלטון העות'מאני / הערבים. צריך לדבר עברית משום שזה חלק ממימוש הרעיון הלאומי.</p>	<p align="center">היחס ללאומיות</p>
<p>ביסוס רעיון השיתופיות ליצירת אידאולוגיה של שוויון, סוציאליזם ושיתופיות רק עבודה יצרנית הנעשית באופן עצמאי היא עבודה שאין עמה קלון.</p>	<p align="center">היררכיה מעמדית / האידאולוגיה המהפכנית סוציאליסטית</p>
<p>על פי תפיסת העולם החילונית הדת היא משהו מיושן וגלותי / שלא מתאים לחזון "האדם העברי החדש", ולכן הדרישה לשמור על פרהסיה דתית לא הייתה מקובלת עליהם.</p>	<p align="center">היחס למסורת</p>
<p>תחיית המפעל הלאומי קשור קשר הדוק לתחיית השפה העברית שיש להופכה לשפה השלטת ביישוב. השפה סימלה "עולם חדש".</p>	<p align="center">הנחלת השפה העברית</p>
<p>ההגנה העצמית מבססת את הזכות על ארץ - ישראל. השמירה מבססת את העצמאות של היהודים בארץ.</p>	<p align="center">שמירה עברית</p>

(שם, עמ' 90-94)

שימו לב:

שאלה זו שמה דגש על שוני בין העולים בעליה השנייה לבין אנשי המושבות.
 תלמידים כתבו על נושאים בוויכוח בין אנשי העלייה הראשונה (ישוב חדש) לבין אנשי הישוב הישן.

המלצה למורה:

מומלץ לתרגל עם התלמידים שאלות בציר הזמן, הבחנה בין תקופות שונות ומאפייניהם.

סוגיה 5: מעמד הנשים

מטלות השאלה:

א. הצגת שני קשיים שהיו לחלוצות בארץ בתקופת העלייה השנייה.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

ב. הסבר כיצד על ידי הקמת חוות העלמות בכנרת ניסו לשפר את מעמדן של הפועלות.

מה נדרש מהתלמיד ?

ידע: עליה שניה, חלוצות עליה שניה, חוות העלמות בכנרת.

מיומנויות:

הצגת קשיים על ציר הזמן- עליה שניה

פיצוח נכון של שאלת הסבר.

תשובות אפשריות לשאלה:

הצג קשיים שהיו לחלוצות שעלו לארץ בעלייה השנייה

— היעדר יחס שוויוני / קיפוח לעומת הפועלים.

— האיכרים שילמו להן פחות מלגברים (משום שהספק העבודה שלהן מצומצם בהשוואה לגברים /

יכולתן הפיזית

נמוכה יותר).

— האיכרים העסיקו אותן במלאכות משק בית קלות. עובדה זו נתפסה בעיניהן כעלבון.

— חבריהם הפועלים הטילו עליהן את תפקידי הנשים המסורתיות בקבוצה: טיפול בילדים / כביסה /

בישול.

הסבר כיצד באמצעות הקמת חוות העלמות בכנרת ניסו לשפר את מעמדן של החלוצות שעלו בעלייה

השנייה

— הקמת חוות העלמות אפשרה לנשות העלייה השנייה ללמוד ולהתמקצע בתחומים חקלאיים שאינם

דורשים כוח פיזי רב / מותאמים גם לנשים (כגון: גינת ירק, משק חלב, לול).

— ההכשרה בחווה גרמה לשינוי ביחס לנשות העלייה השנייה: לא עוד משרתות העוסקות במשק הבית

בלבד, אלא נשים המובילות ענפים חקלאיים מסוימים.

(שם, עמ' 94-98)

שימו לב:

תלמידים כתבו על קשיים של נשים בשוב בארץ ישראל בכלל ולא התייחסו ספציפית לחלוצות עליה שנייה.

המלצות למורה:

מומלץ לעבוד על ציר הזמן.

מומלץ לעבוד על פיצוח נכון של שאלת הסבר.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שאלה 4

הסבר כיצד הובילה המהפכה התעשייתית במאה ה-19 למצוקה הכלכלית-חברתית, שהייתה קרקע לצמיחת הסוציאליזם.

הצג את התפקיד שקיבלו עליהם האיגודים המקצועיים בסוף המאה ה-19 ובראשית המאה ה-20.
הסבר מדוע הקימו הפועלים הדתיים בארץ ישראל בשנת 1922 תנועה חדשה - "הפועל המזרחי" - במקום להצטרף לאחת התנועות הסוציאליסטיות שפעלו בארץ ישראל בתקופה זו.

מטלות השאלה:

הסבר כיצד המהפכה התעשייתית הובילה למצוקה חברתית כלכלית, שהובילה לצמיחת הסוציאליזם. הצגת התפקיד של האיגודים המקצועיים.

הסבר מדוע פועלים דתיים בארץ ישראל ב-1922, הקימו את ה"פועל המזרחי" ולא הצטרפו לתנועות סוציאליסטיות קיימות.

מה נדרש מן התלמיד?

ידע: רקע לסוציאליזם (מהפכה תעשייתית), תפקידי האיגודים המקצועיים, גורמים ורקע להקמת תנועת הפועל המזרחי.

מיומנויות:

שימוש נכון בפתח לשאלה - בשאלה שיש בה פתיח - חשוב ללמד את התלמידים לקרוא אותו ולשאוב ממנו מידע. זהו חלק חשוב בפיצוח נכון של שאלה. בשאלה זו הפתיח מספר לקורא על השלבים בתהליך צמיחת הסוציאליזם.

הבנת תהליך היסטורי - לכל תופעה/ אירוע יקדם גורם / שינוי, לכל תופעה/ אירוע תהיה תוצאה / שינוי.

תשובות אפשריות לשאלה:

הסבר כיצד הובילה המהפכה התעשייתית במאה ה-19 למצוקה כלכלית - חברתית, ששימשה קרקע לצמיחת הסוציאליזם.

המהפכה התעשייתית הובילה לכלכלה המבוססת על תיעוש / עיור / עבודת מכונות / תנאי מחייה גרועים. בעקבות כך נוצר מעמד פרולטריון שחש מנוצל / גברו פערי המעמדות.

הצג את התפקיד שקיבלו עליהם האיגודים המקצועיים בסוף המאה ה-19 וראשית המאה ה-20 — מאבק על זכויות הפועלים / מאבק לחקיקת חוקים שיגנו על הפועלים / מאבק על: העלאת שכר / תשלום עבור שעות נוספות / ביטוח מאבטלה וממחלות / פנסיה / הגבלת שעות עבודה ביום / איסור על עבודת ילדים / קביעת יום ה'1 במאי.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

— השתלבות באיגוד הפועלים הבין-לאומי / האינטרנציונל.

— הקמת מפלגות שידאגו לזכויות הפועלים.

(המונח סוציאליזם)

הסבר מדוע הפועלים הדתיים בארץ - ישראל הקימו תנועה חדשה במקום להצטרף לאחת מהתנועות

הסוציאליסטיות הקיימות בארץ - ישראל בתקופה זו.

— כי לא היה מי שידאג לתנאים הדרושים לאורח חיים דתי / ההסתדרות הכללית לא דאגה לתנאים הדרושים לאורח חיים דתי.

— כדי לממש באופן מלא את האידאולוגיה של תורה ועבודה / כדי להקים מוסדות וישובים לאור האידאולוגיה של תורה ועבודה.

(השיבה לציון, עמ' 172)

שימו לב:

הפתיח לשאלה מציג שלבים בתהליך צמיחת הסוציאליזם. התלמיד נדרש להסביר את הקשר בין השלבים. היו תלמידים שלא יצרו את הקשר בין השינוי שיצרה המהפכה לבין המצוקה הכלכלית, והתייחסו רק למצוקה שהביאה לצמיחת סוציאליזם.

יש תלמידים שאינם בקיאים בתפקידי האיגודים המקצועיים. מעטים ידעו לכתוב שמדובר במאבק למען זכויותיהם. חלקם התבלבל וכתב על איגודים בא"י.

בשאלת ההסבר - לגבי הקמת הפועל המזרחי, תלמידים התבקשו להסביר גורם להקמת הפועל המזרחי ביחס לתנועות סוציאליסטיות בלבד. היו תלמידים שהתייחסו לקושי שיצרה המזרחי לפועלים הדתיים למרות שלא נשאלו על כך.

המלצות למורה:

שאלה זו בחלקה הראשון מבוססת על המונח סוציאליזם. חשוב לארגן לתלמידים את הנכתב במונח על ידי לימוד מקדים ודיון בנושא בכיתה.

מומלץ לתרגל עם תלמידים בתרשים את התהליך השלם של צמיחת הסוציאליזם: מהפכה (שינוי) – מצוקה (מצב חדש) - צמיחת אידאולוגיה חדשה (תוצאה), איגודים מקצועיים (פעולות). חשוב לדבר בשפה ובמונחים היסטוריים.

מומלץ לתרגל פיצוח נכון של שאלות.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שאלה 5

הצג את שתי העמדות במחלוקת בין תומכי הציונות המדינית לבין תומכי הציונות המעשית בנוגע לדרך שבה יש לפעול כדי להקים מדינה יהודית בארץ ישראל.

הסבר מדוע אישור כתב המנדט הבריטי (1922) היה אבן דרך חשובה (שלב חשוב) בהתפתחות הלאומיות היהודית. אן בהתפתחות הזהות הלאומית של ערביי ארץ-ישראל.

מטלות השאלה:

הצגת עמדות תומכי הציונות המדינית אל מול עמדת תומכי הציונות המעשית במחלוקת לגבי הדרך בה יש לפעול כדי להקים מדינה יהודית בארץ ישראל.
הסבר מדוע כתב המנדט היה שלב חשוב בהתפתחות הלאומיות היהודית או הסבר מדוע כתב המנדט היה שלב חשוב בהתפתחות הזהות הלאומית של ערביי ארץ ישראל.

מה נדרש מן התלמיד?

ידע: ציונות מדינית, ציונות מעשית, אישור כתב המנדט, התפתחות הבית הלאומי בארץ ישראל, חלום סוריה הגדולה, התעוררות הלאומיות הערבית בארץ ישראל.

מיומנויות:

הצגת עמדות במחלוקת- הצגת עמדות מנוגדות בהתאמה לנושא המצוין בגוף השאלה (דרכים בהן יש לפעול כדי להקים מדינה יהודית).

פיצוח נכון של שאלת הסבר - בשאלת הסבר על התלמיד לכתוב את הידוע לו על הנושא תוך ביאור או פירוש הנושא ותוך ניתוח הפעולה, האירוע והשלכותיו. במקרים רבים יש ב'הסבר' הבהרת קשר בין מושגים. במקרה זה על התלמיד להבהיר את הקשר בין כתב המנדט והיותו שלב חשוב בהתפתחות הלאומיות היהודית או בהתפתחות הזהות הלאומית של ערביי ארץ ישראל.

תשובות אפשריות לשאלה:

הצג את העמדות במחלוקת בין תומכי הציונות המדינית לבין תומכי הציונות המעשית בנוגע לדרכים בהן יש לפעול כדי להקים מדינה יהודית

הציונות המדינית: יש לפעול כדי לקבל צ'רטר / בדרך דיפלומטית, רק אחר כך לפעול כדי להעלות / ליישב יהודים.

הציונות המעשית: יש לקבוע מעשים בשטח / עלייה / התיישבות / בנייה בארץ - ישראל, רק אחר כך לפעול כדי לקבל צ'רטר.

(הר ברכה, עמ' 277-278; מט"ח, עמ' 331, 344, 377)

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

הסבר מדוע אישור כתב המנדט היה אבן דרך חשובה בהתפתחות הלאומית היהודית

— כי נקבע שייעודו של המנדט הבריטי הוא להביא להקמת בית לאומי/מדינה לעם היהודי. / הובטח סיוע בריטי שיביא להקמת בית לאומי.

— כי הצהרת בלפור, שבה הוכרה זכותו של העם היהודי להקים בית לאומי, זכתה להכרה בין-לאומית.

— כי ההכרה הבין-לאומית הייתה מימוש המטרה של הציונות המדינית.

— כי כתב המנדט אישר עלייה והתיישבות הכיר בהתפתחות מוסדות השלטון בארץ.

— כי כתב המנדט הכיר בסוכנות היהודית / התנועה הציונית, כגוף מייצג של העם היהודי.

— כי הוביל לתנופת עלייה, לאחר שיהודים הרגישו שהסיכוי להקמת מדינה גדל.

(השיבה לציון, עמ' 112)

הסבר מדוע אישור כתב המנדט היה אבן דרך חשובה בהתפתחות הזהות הלאומית של ערביי ארץ-ישראל

— בעקבות הענקת עדיפות ליהודים בכתב המנדט / יהודים קיבלו זכויות לאומיות וערבים זכויות דתיות

בלבד, התחזק אצל הערבים החשש שהם עומדים לאבד את ארץ-ישראל / שמיליוני יהודים יעלו /

שהערבים ייהפכו למיעוט / שהערבים יגורשו, ולכן הסיקו שהם צריכים לפעול נגד היהודים.

— ניפוץ רעיון סוריה הגדולה / המנדט קבע את גבולות ארץ-ישראל ובכך הפריד בין ערביי ארץ-ישראל

לבין שכניהם.

(השיבה לציון, עמ' 143-144)

שימו לב:

תלמידים לא דייקו בנושא המחלוקת בין הציונות המדינית למעשית - מה קודם למה? קודם השגת צ'רטר ואח"כ עלייה והתיישבות או הפוך.

השאלה דרשה להציג דרכי פעולה מנוגדות להקמת מדינה יהודית. תלמידים הציגו עמדות באופן חלקי ולא עמדו על הניגוד ביניהם.

תלמידים לא ידעו להבחין בין הצהרת בלפור לכתב המנדט, והשתמשו בהצהרת בלפור כתשובה למרות שבשאלה נדרש להתייחס לכתב המנדט.

המלצות למורה:

לחדד בנושא המחלוקת בין הציונות המדינית למעשית את הנקודה המהותית המבדילה ביניהם - מה קודם למה. מומלץ לעבוד עם התלמידים על מיומנות הצגת עמדות מנוגדות.

מומלץ לעבוד עם תלמידים על מיומנות הצגת עמדה, הכוללת עמדה ונימוק.

מומלץ להשוות בין הצהרת בלפור לכתב המנדט, ולעמוד על הייחודי ועל המשותף ביניהם, לדוגמא: לחדד בנושא כתב המנדט את הנקודה שנתן תמיכה והכרה בינלאומית להצהרת בלפור, לעומת הצהרת בלפור מסמך שנכתב

על ידי בריטניה ולכן התמיכה ברעיון היא רק של המעצמה בריטנית.

מומלץ לתרגל פיצוח שאלות ברמת הסבר.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שאלה 6

בשנים 1936-1939 התחוללו בארץ-ישראל פרעות תרצ"ו-תרצ"ט, המכונות גם המרד הערבי הגדול. **ציין שתי פעולות שנקטו ערביי ארץ-ישראל נגד היישוב היהודי** אן נגד השלטונות הבריטיים בשנים אלה. **הסבר סיבה אחת** לפרוץ המאורעות דווקא בתקופה זו. **ציין והסבר את שתי העמדות** בוויכוח שהתנהל בין אנשי ההגנה לאנשי האצ"ל בנוגע לדרכי ההתמודדות עם האיום הערבי.

מטלות השאלה:

ציון שתי פעולות (נגד היישוב היהודי או נגד הבריטים) של ערביי ארץ ישראל במהלך פרעות תרצ"ו-תרצ"ט. הסבר סיבה לפרוץ מאורעות תרצ"ו-תרצ"ט דווקא בתקופה זו. ציון והסבר של העמדות בוויכוח בין אנשי ההגנה לאנשי האצ"ל (הבלגה או תגובה).

מה נדרש מן התלמיד?

ידע: המרד הערבי תרצ"ו-תרצ"ט -מאפיינים וגורמים, תפיסת הביטחון של היישוב היהודי בארץ ישראל בשנות ה-30, הוויכוח בין ההגנה לאצ"ל (הבלגה או תגובה).

מיומנויות:

קריאת הפתיח לשאלה - המידע אותו ניתן ללמוד, כלומר שפרעות תרצ"ו-תרצ"ט מכונות גם המרד הערבי (הפרעות כווננו לא רק ובעיקר כלפי השלטון הבריטי ועל כן מכונות המרד הערבי). שאלת הסבר על ציר הזמן - בשאלת הסבר, על התלמיד לכתוב את הידוע לו על הנושא תוך ביאור או פירוש הנושא ותוך ניתוח הפעולה, האירוע והשלכותיו. במקרים רבים יש ב'הסברי' הבהרת קשר בין מושגים. בשאלה זו התלמיד נדרש לקשר בין אירועי התקופה לבין החלטת הערבים לצאת למרד. הצגת ויכוח - נדרשת הצגה של עמדות מנוגדות, כשלכל עמדה יש נימוק מתאים.

תשובות אפשריות לשאלה:

ציין פעולות שנקטו ערביי ארץ ישראל נגד היישוב היהודי או נגד השלטונות הבריטיים בשנים 1936-1939

- שביתה כללית / סגירת נמל יפו
- טרור כלפי יהודים / פרעות בדרכים / זריקת אבנים
- טרור כלפי בריטים / רצח מושל הגליל
- פגיעה ברכוש / בשדות / פגיעה בצינור הנפט
- אי תשלום מיסים כחלק ממרד אזרחי.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

הסבר סיבה לפרוץ המאורעות דווקא בתקופה זו

-כי מונה נציב בריטי (ארתור ווקופ) שנחשב אוהד לרעיון הציוני (מכל הנציבים הבריטיים לפניו).
-כי חלק מהמדינות הערביות במזרח התיכון קיבלו בתקופה זו עצמאות, והדבר חיזק את תקוותם של ערבי ארץ - ישראל לקבל מדינה עצמאית משלהם.
-עליית השלטון הנאצי בגרמניה גרמה לערבים להניח שיצליחו להתגבר על בריטניה אם יחברו אל גרמניה.
-מדיניות הפיוס של בריטניה והחולשה של בריטניה באירופה פורשה על ידי הערבים שהלחץ על הבריטים משתלם.
-דחיית ההצעה להקים מועצה מחוקקת בארץ ישראל, חיזקה אצל הערבים את התחושה שיוכלו להשיג את מבוקשם רק בדרכים אלימות.
-היישוב התפתח באופן מרשים / העלייה החמישית, ובתגובה חששו הערבים מנישול.

ציין והסבר את העמדות בוויכוח שהתנהל בין הגנה לאצ"ל בנוגע לדרכי ההתמודדות עם האיום הערבי

— הבלגה / יש לשמור על טוהר הנשק / הגנה ולא יוזמה של לחימה / מאבק בעל אופי של טרור אינו נכון, משום ש : אין זה מוסרי לפגוע בחפים מפשע / הדבר יפגום בתמיכה בציונות בדעת הקהל הבין - לאומית / הדבר יוביל להפסקת שיתוף הפעולה הביטחוני בין הבריטים ליישוב היהודי / הדבר יוביל להחרפה חמורה ביחסים בין יהודים לערבים.
— תגובה / נקמה / התקפה / טרור, כיוון ש : סברו שזו דרך הרתעה אפקטיבית / בהבלגה יש פגיעה בכבוד הלאומי / סברו כי התנהלות חלשה של מוסדות ההנהגה תוביל את הנוער לנקוט פעולות עצמאיות שעלולות להיות להן השלכות חמורות יותר. / כדי שהבריטים לא יחשבו שאנחנו חלשים מדי ולא יאפשרו הקמת מדינה.

(השיבה לציון, עמ' 207, 219, 220)

שימו לב:

השאלה מבקשת סיבה לפרוץ המאורעות, תוך הדגשה דווקא בתקופה זו. חשוב שתלמיד יבחין בין גורמים להתעוררות הלאומיות הערבית בשנות ה-20 לבין גורמים למרד הערבי בשנות ה-30. תלמידים התייחסו לגורמים משנות העשרים, כגון : הצהרת בלפור, התחלת המנדט הבריטי במקום להתייחס לגורמים משנות השלושים, כגון : מינוי נציב בריטי אוהד לציונות, עליית הנאצים לשלטון, העלייה החמישית ועוד...
דרישת השאלה - הסבר את העמדות (שאלת הסבר) דורשת הצגה של עמדות האצ"ל וההגנה בוויכוח "הבלגה - תגובה", בתוספת נימוק. תלמידים הציגו את העמדה אך לא תמיד נמקו אותה.
בנוסף התלמידים התבלבלו בין העמדות של המחותרות בתרצ"ו -תרצ"ט לבין העמדות שלהן במלחמת העולם השנייה (הוויכוח שיתוף או מאבק).

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

המלצותמורה:

חשוב ללמד גורמים לפרוץ המרד המופיעים בספר בלבד.
מומלץ לתרגל קריאת פתיח נכונה של שאלה, הנותנת לתלמיד מידע.
חשוב לעבוד על שאלות ציר זמן, ולהבחין בין תקופות (ולא רק בין שנים) בהתאם לאירועים מרכזיים בתקופה, דבר שיקל על התלמידים להבין את התהליך ברצף הזמן.
מומלץ לתרגל תשובות ברמת הסבר.

פרק שני

שאלה 7

משטרים טוטליטריים במאה ה' 20 (פשיזם, קומוניזם, נאציזם):

א. עיין בשתי הכרזות שבנספח-כרזה א' מברית המועצות הקומוניסטית, כרזה ב' - מאיטליה הפאשיסטית.
ציין עיקרון משותף למשטר הקומוניסטי ולמשטר הפאשיסטי, שבא לידי ביטוי בשתי הכרזות.
הסבר כיצד העיקרון שצינת בא לידי ביטוי בכל אחת מהכרזות.
ציין והסבר כיצד עיקרון אחר של המשטרים הטוטליטריים בא לידי ביטוי באחת הכרזות, באמצעות רכיב אחד בכרזה אחת.

ב. הקומוניזם והנאציזם היו שניהם משטרים טוטליטריים אך האידיאולוגיות שלהן היו מנוגדות.
למרות הניגוד, נחתם באוגוסט 1939 הסכם ריבנטרופ - מולוטוב בין גרמניה לבין ברית המועצות.
הצג הסכם זה. **הסבר** מדוע הפרה גרמניה הנאצית את ההסכם כעבור שנתיים במבצע ברברוסה (יוני 1941).

מטלות השאלה:

סעיף א': ציין עיקרון משותף לשני המשטרים מתוך הכרזות.
הסבר כיצד העיקרון שצוין מתבטא בכל אחת מהכרזות.
ציין עיקרון נוסף של המשטרים הטוטליטריים והסבר הביטוי על פי רכיב אחד מכרזה אחת.

סעיף ב': הצגת ההסכם

הסבר הסיבה להפרת ההסכם על ידי גרמניה דווקא ביוני 1941. התלמיד היה צריך להתייחס בהסבר למצב המלחמה בשנה זו.

מנהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

<http://www.gov.il> : "שער הממשלה"

<http://www.education.gov.il> : כתובת אתר המשרד:

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

מה נדרש מהתלמיד?

סעיף א' – ידע: עקרונות המשטרים הטוטליטריים. עקרונות משותפים לפשיזם וקומוניזם.

מיומנויות: הוצאת מידע מטקסט חזותי.

סעיף ב' – ידע: הסכם ריבנטרופ-מולוטוב, ציר הזמן של המלחמה, אירועי המלחמה עם ההקשרים שלהם,

מדיניות המדינות הלוחמות, "מבצע ברברוסה"

מיומנויות: הבנה ויכולת הסבר של הקשר בין מצב המלחמה ב1941 לבין הפרת ההסכם על ידי הגרמנים.

תשובות אפשריות לשאלה:

סעיף א': העיקרון:

— פולחן אישיות / עקרון המנהיג / עליונות המנהיג.

— שימוש בתעמולה.

— כיצד העיקרון שצינת בא לידי ביטוי בכל אחת מן הכרזות:

בכרזה הקומוניסטית -

— המנהיג (סטלין) גדול/גבוה / לבוש בצורה רשמית, לעומת המוני פרטים קטנים / מתחתי.

— החוקה מחזקת את המנהיג (סטלין).

— פני כולם מחייכים / מאושרים בגלל המנהיג שמעליהם.

בכרזה הפשיסטית -

— המנהיג (מוסוליני) גדול. / תווי פניו ברורים, לעומת חיילים קטנים / תווי פניהם נעדרי ייחוד.

— הכובע של המנהיג (מוסוליני) מיוחד ומקושט לעומת הקסדות הפשוטות והחלקות של החיילים.

— כולם מסתכלים על המנהיג (מוסוליני).

ציין והסבר כיצד עיקרון נוסף של אחד המשטרים בא לידי ביטוי בכרזה, על פי רכיב אחד בה

בכרזה הקומוניסטית:

— **אידאולוגיה אחת / מפלגה אחת:** כולם מניפים את אותו דגל (אדום) / כולם מסתכלים יחד

לאותו כיוון / החגיגות הן לרגל יום החוקה, אשר מבטאת את האידאולוגיה הקומוניסטית /

סטלין לובש חולצה בצבע חאקי שמזכירה מדים/ תנועת יד שמזכירה את נפוליאון בונפרטה, מה

שרומז על הלוחמנות שכרוכה במרקסיזם.

בכרזה הפשיסטית:

— **עליונות ערך המלחמה:** המנהיג מוצג כחייל / הדמויות ברקע הן של חיילים.

— **טרור:** החיילים בכרזה, מכיוון שלעיתים נעשה שימוש בחיילים כדי לדכא התנגדות אזרחית.

— **אידאולוגיה אחת / עליונות הכלל / עליונות המדינה:** כל החיילים מסתכלים לאותו כיוון / עומדים

באותה צורה.

— **הצבא / המשטרה כפופים למנהיג:** המנהיג מורם לעומת החיילים.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

סעיף ב' : הצג הסכם ריבנטרופ - מולוטוב

— חלוקתה של פולין / ליטא / הארצות הבלטיות בין גרמניה לברית המועצות.

— אי - התקפה בין שתי המדינות במהלך 10 שנים.

הסבר מדוע גרמניה הנאצית הפרה את ההסכם ותקפה את ברית המועצות ביוני 1941

— היטלר ראה במלחמה בסובייטים דרך לממש את רעיון "מרחב המחיה" / אפשרות למלחמת

חורמה בקומוניזם (שהיה מנוגד לנאציזם). / שנחשב לאידאולוגיה יהודית.

— גרמניה הייתה מלאת ביטחון כי הצליחה בכיבוש מהיר להשתלט על רוב מדינות אירופה נוכח

ההססנות שגילו צרפת ובריטניה.

— (כי) הונגריה, רומניה ובולגריה הצטרפו למדינות הציר.

— גרמניה הייתה מלאת ביטחון כי באביב 1941 נותרה בריטניה בודדה במערכה מול גרמניה.

— גרמניה הייתה מלאת ביטחון כי ארצות הברית נמנעה מלהתערב.

שימו לב!

סעיף א' :

תלמידים התקשו להביא רכיבים שונים.

תלמידים התקשו לציין עקרון אחר, וחלקם חזרו על העיקרון שכבר נכתב בחלקה הראשון של השאלה.

לא תמיד כתבו את הרכיב שרואים אלא כתבו בכלליות, מבלי שהבחינו בין המנהיג לדמויות מסביבו.

סעיף ב'

1. תלמידים לא התייחסו לחלקה השני של השאלה, (מדוע הופר ההסכם). היו תלמידים שהתייחסו למניעיו של

היטלר לחתום על ההסכם ריבנטרופ- מולוטוב, שאלה שלא נתבקשו לענות עליה.

2. בהפרת ההסכם, היו תלמידים שכתבו כתשובה את הסיבה של ריבוי היהודים בברית המועצות (תשובה

לשאלה מדוע החל רצח המוני בברית המועצות) ולא את הסיבה הנכונה שהביאה להפרתו בהקשר הכללי של

המלחמה.

המלצות למורה :

סעיף א' :

1. להתייחס למירב הרכיבים בכל תמונה ולתרגל עם התלמידים הפקת מידע ככל הניתן של פריטים מהטקסט

החזותי.

סעיף ב'

1. תרגול ציר הזמן של מלחמת העולם השנייה - הכרת השינוי במדיניות הגרמנית החל מ1941.

2. לתרגל פיצוח שאלה, התייחסות לכל חלקי השאלה כולל לפתיח הנותן מידע חשוב.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שאלה 8

תנועת המרי העברי ופרוקה:

א. על פי מה שלמדת, הצג את הסיבה להקמת תנועת המרי העברי (1945).

הצג שתי סיבות לפרוקה של תנועה זו (1945).

ב. בנספח מוצגות שתי כרזות א' וב' העוסקות בוויכוח שהתנהל בין "ההגנה" לבין האצ"ל לאחר פרוק תנועת המרי העברי, בנוגע לדרכי המאבק בשלטון הבריטי.

על פי מה שלמדת הצג את העמדה של ההגנה, והצג את העמדה של האצ"ל בוויכוח זה.

הסבר כיצד כל עמדה באה לידי ביטוי בכרזה המתאימה לה, באמצעות רכיב אחד בכל כרזה (סך הכול - שני הסברים).

מטלות השאלה :

סעיף א'

הצגת סיבה אחת להקמת תנועת המרי העברי.

הצגת שתי סיבות לפירוק התנועה.

סעיף ב'

הצגת העמדות של ההגנה והאצ"ל בנוגע לדרכי המאבק בבריטים לאחר פרוק תנועת המרי העברי.

הסבר כיצד העמדות באות לידי ביטוי ברכיבי הכרזות.

מה נדרש מהתלמיד ?

סעיף א' – ידע: ציר הזמן של האירועים בארץ ישראל מראשית מלחמת העולם השנייה.

סעיף ב' – ידע: העמדות של המחתרות בנוגע למאבק בבריטים אחרי מלחמת העולם השנייה.

מיומנויות: קישור בין העובדות לרכיבי הטקסט החזותי, הבנה כיצד הטקסט החזותי מיצג את העמדות, ויכולת להסביר את הביטוי של העמדות בטקסט החזותי.

תשובות אפשריות:

א. הצג את הסיבה להקמת תנועת המרי העברי

האכזבה ממדיניות בריטניה לאחר סוף מלחמת העולם השנייה / בגלל המשך מדיניות הספר
הלבן / מגבלות על העלייה / מגבלות על ההתיישבות.

התקווה שפעולה מאוחדת של כל המחתרות תביא לתוצאות טובות יותר ממה שהושג עד כה /
תוביל להקמת מדינה / תוביל לסילוק הבריטים.

הרצון לרסן את הפורשים / להכפיף את הפורשים למרות של הנהגת היישוב.

הצג את הסיבות לפירוקה

מנהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

כתובת אתר "שער הממשלה": <http://www.gov.il>

כתובת אתר המשרד: <http://www.education.gov.il>

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

-בעקבות 'השבת השחורה' התברר שבריטניה מסוגלת להרוס את כוחו של היישוב / השימוש בכוח נגד בריטניה עלול לפגוע ביישוב היהודי.

-הזעזוע מהרג של עשרות אנשים שנגרם מפיצוץ מלון "המלך דוד" בידי האצ"ל.

-החשש של הנהגת היישוב מתגובת הבריטים על פיצוץ מלון המלך דוד.

-הוויכוח בין האצ"ל להגנה, אם מלון המלך דוד פוצץ באישור תנועת המרי או לא.

ב. הצג את העמדות של כל אחת מן המחותרות בנוגע לדרכי המאבק בבריטים

- (ההגנה) יש להיאבק בבריטים רק בתחומים שנוגעים להמשך מדיניות הספר הלבן / יש להיאבק רק במסגרת העלייה וההתיישבות (מאבק צמוד).

- (האצ"ל) מאבק ללא הגבלת זמן או תחום פעילות / תקיפות צבאיות נגד הבריטים /

התנקשות בחייהם של חיילים בריטים (מאבק רצוף).

הסבר כיצד כל עמדה באה לידי ביטוי בכרזה המתאימה לה באמצעות רכיב אחד

ההגנה : הרעיון שיש להיאבק בבריטים בתחומים שנוגעים בגלל מדיניות הספר הלבן (מאבק צמוד) בא

לידי ביטוי בכיתוב ש-115 יישובים הוקמו לאחר פרסום הספר הלבן / מפת היישובים / הסמל של

נאמני היישוב (מצד שמאל למטה) שכולל מפה המסמלת את ההתיישבות ואנייה המסמלת את

העלייה / הכרזה צבועה בוורוד (צבע רגוע) ובכך מדגישה שיש לפעול ללא אלימות.

האצ"ל : העמדה שיש לפגוע בבריטים עצמם (מאבק רצוף) באה לידי ביטוי בציוור של החייל הבריטי

המפוחד / החייל הבריטי שעומד מאחורי גדר תיל / המבטא חשש / הכרזה מודגשת בצבעים של

דם / מלחמה / המילים "במלחמתנו גרשנום" / הסמל של תנועת החרות הוא רובה על שטחי

ארץ - ישראל כי מאמינים שרק בכוח הזרוע ישיגו ריבונות.

שימו לב !

בסעיף א' היו תלמידים שהתקשו בהצגת הסיבה להקמת תנועת המרי העברי.

בסעיף ב' היו תלמידים שהתבלבלו בין העמדות של המחותרות בתרצ"ו - תרצ"ט (העמדות כלפי הערבים בעיקר

ולא כלפי הבריטים). את התמונה עם המפה שייכו ליישובי "חומה ומגדל".

3. בסעיף ב' תלמידים התבלבלו עם עמדות המחותרות ביחס לבריטים במלחמת העולם השנייה, ובעיקר לא דייקו

בעמדת ההגנה.

המלצות למורה :

לתרגל את המדיניות הבריטית בארץ ישראל מראשית המנדט עד הקמת המדינה על גבי ציר הזמן במקביל

לאירועים בארץ ובעולם.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

פרק שלישי:

שאלה 9

הסבר מדוע הייתה הלחימה היהודית לאחר הקמת המדינה יעילה יותר משהייתה לפני הקמתה.
הצג את ההשפעה של מלחמת העצמאות על הקהילות היהודיות בארצות האסלאם.

מטלות השאלה:

הסבר מדוע הלחימה היהודית הייתה יעילה יותר לאחר הקמת המדינה, לעומת מה שהייתה לפני הקמתה.
הצגת השפעה אחת של מלחמת העצמאות על הקהילות היהודיות בארצות האסלאם.

מה נדרש מהתלמיד?

ידע: מאפייני הלחימה לאחר הקמת המדינה / מאפייני הלחימה לפני הקמתה.
השפעת מלחמת העצמאות על יהודי ארצות האסלאם.

מיומנויות:

ציר זמן,

יכולת השוואה.

שימוש נכון בפתח לשאלה.

שאלת ציר זמן בשאלה מודגש תיאור הזמן: לאחר הקמת המדינה.. לפני הקמתה.. אין ציפייה מהתלמיד לזכור שנים, אלא לדעת להתייחס לציון זמן, לפני, בזמן, אחרי.

תשובות אפשריות לשאלה:

— בעקבות הקמת המדינה היה אפשר לגייס גיוס כללי, לעומת המצב הקודם, שהגיוס התבסס על פי רצון המתגייסים.

— בעקבות הקמת המדינה היה אפשר להקים צבא סדיר / אחיד / מאורגן / מתואם, וזה אפשר לנהל מלחמה יעילה יותר לעומת המצב הקודם, שבו קבוצות שונות ומפורדות נלחמו על פי עקרונות שונים. כפיפות למרות השלטון המרכזי.

— בעקבות קום המדינה התאפשרה עלייה של מגויסי מח"ל וגח"ל. כוחות אלה תגברו את הכוחות שהיו בארץ - ישראל והביאו איתם ניסיון צבאי, לעומת המצב הקודם, כאשר היו מגבלות על העלייה.

— בעקבות הקמת המדינה התאפשרה עלייה והעולים תגברו את הכוחות הצבאיים.

— ניתן היה לרכוש נשק בשביל המדינה שקמה לעומת נשק בלתי לגאלי לפני הקמתה..

— ניתן היה להילחם בגלוי ללא הפיקוח של הבריטים, לעומת בזמן המנדט הבריטי.

— מוטיבציה גבוהה יותר עם קום המדינה.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

הצג את ההשפעה של מלחמת העצמאות על הקהילות היהודיות בארצות האסלאם

— פרצו מעשי איבה / מהומות כלפי היהודים בארצות האסלאם שהתגברו ככל שצבאות ערב נחלו מפלות / חייהם של היהודים נעשו בלתי נסבלים/ היהודים נתפסו בעיני המוסלמים כחלק מהאויב הישראלי.

— עלייה לארץ / הגברת הרצון לעלות לארץ.

— גירוש יהודים.

ניתן לקבל תשובות גם ברמת דוגמה.

שימו לב:

תלמידים התייחסו רק לחלק אחד של השאלה. הם לא הבינו שנדרשת השוואה בין שתי התקופות, לפני הקמת המדינה ולאחריה. יש להדגיש וללמד איך עונים על **שינוי** - לפני... לעומת... אחרי... חשוב שיכתבו את השינוי תוך הדגשה של מה היה במציאות לפניו.

תלמידים לא התייחסו להשפעה על יהודי ארצות האסלאם שבאה בעקבות מלחמת העצמאות, אלא להשפעה בזמן מלחמת העולם השנייה.

תלמידים התקשו להסביר את הסיבה לשוני במלחמה בין שתי התקופות. במקום זאת הציגו את הליך המלחמה.

המלצות למורה:

לעבוד על מיומנות ציר זמן, בהתייחס לתקופות ולא רק לשנים, דבר שיקל על התלמידים על הבנת התהליך ברצף הזמן. כך יוכלו להתייחס נכון לשאלות של "לפני" ו"אחרי".

לתרגל עם התלמידים שכשמבקשים שינוי או "לפני" ו"אחרי" שיש לכתוב מה היה קודם ומה השתנה לאחר מכן.

ללמד את התלמיד להתייחס לכל מילה בשאלה, וללמוד ממנה על איזו תקופה מדובר בה, ועל איזה אזור.

שאלה 10:

אם למדת על תודעת השואה וניצוליה, ענה על השאלה הזאת:

ההצעה לחתום על הסכם השילומים בשנת 1952 עוררה ויכוח בחברה הישראלית. הצג את הסכם השילומים.

ציין והסבר את עמדה אחת של כל צד בוויכוח זה. (סה"כ שני הסברים).

אם למדת על הפער העדתי והמאבקים לשוויון, ענה על השאלה הזאת:

הסבר את הרקע שהוביל לפרוץ אירועי ואדי סאליב.

הצג שתי פעולות שנקטה ממשלת ישראל בתגובה על אירועים אלה.

מנהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

כתובת אתר "שער הממשלה": <http://www.gov.il>

כתובת אתר המשרד: <http://www.education.gov.il>

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

מטלות השאלה:

הסכם השילומים: הצגת ההסכם. ציון העמדה (תומכים/ מתנגדים) והסבר העמדות של כל צד בוויכוח. אירועי ואדי סאליב: הסבר הרקע שהוביל לאירועים אלו, והצגת שתי פעולות של מדינת ישראל בעקבות האירוע.

מה נדרש מהתלמיד?

ידע: בהצגת ההסכם יש להתייחס לנקודות הבאות: בין מי למי נעשה ההסכם? מה נכלל בהסכם? הכרת המושגים: הסכם השילומים, אירועי ואדי סאליב. הבנת המושג-רקע לאירוע: חשוב להבהיר לתלמידים את המושג 'רקע'- ההקשר לאירוע. האירועים שקדמו והובילו לאירוע. בהצגת הרקע יש להתייחס לשאלות הבאות: מה קרה? מתי התרחש והיכן?

תשובות אפשריות לשאלה:

הצג את הסכם השילומים

הסכם שקבע כי גרמניה תעביר למדינת ישראל סכומי כסף, ותעניק קצבאות לניצולי שואה.

תומכים

— כי מדינה בסכנה זקוקה לכל הכספים המגיעים לה להמשך קיומה. / חיזוק הצבא / הכלכלה / קליטת עלייה.

— כי אין להטיל את אשמת הנאצים על כל העם הגרמני / כעת כאשר אין שלטון נאצי, אין סיבה שלא לנרמל את היחסים עם גרמניה.

— כי מחשבות על נקמה / אי - מחילה כבר אינן תקפות עוד, שכן מערב גרמניה כבר התקבלה למשפחת העמים.

— כי התנגדות לקבלת כספים תיצור מצב של "הרצחת וגם ירשת".

— כי מן הצדק הוא שגרמניה תשלם על קליטת מאות אלפי ניצולי השואה שהגיעו ארצה חסרי כול.

— כי כספי השילומים יסייעו לישראל להיות מדינה חזקה/ המסוגלת להגן על העם היהודי (ובכך למנוע שואה נוספת).

— הרכוש הוא של הנרצחים ועל גרמניה להשיבו לעם היהודי.

— הציג את העם היהודי כיוורש של הנרצחים, ובכך הפך את השואה לאסון לאומי ולא רק של יחידים.

מתנגדים

— (ההסכם פגום מוסרית), שכן הוא מעניק מחילה וכפרה לנאצים.

— כי קבלת השילומים היא מעילה בצוואת הקורבנות / בגידה בזכרם.

— אין משמעות לסכומים שיועברו כי מדובר רק ב-5% מהרכוש שניגזל.

— כי הסכם השילומים יאיץ את תהליך קבלתה חזרה של גרמניה למשפחת העמים.

— כי מדיניות של קבצנות אינה ראויה למדינה השומרת על כבודה.

— משא ומתן עם השטן.

מנהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

כתובת אתר "שער הממשלה": <http://www.gov.il>

כתובת אתר המשרד: <http://www.education.gov.il>

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

— הוכחה שמדינת ישראל הפכה למדינה קפיטליסטית / אימפריאליסטית / שרואה בכסף את מרכז קיומה.

(השיבה לציון, עמ' 389-392).

הסבר את הרקע שהוביל לפרוץ אירועי ואדי סאליב

— רוב שוכני המעברות / שכונות העוני היו עולים מזרחיים, אשר חיו בנפרד מן החברה הוותיקה/ האשכנזית, וחשו מקופחים על ידי הממסד.

— רבים מן העולים המזרחיים היו חסרי רכוש / ללא הכשרה מקצועית מתאימה, ועל כן הרגישו שחיהם מכוונים על ידי ממסד אשכנזי/ חשו שהם מופלים לרעה.

— בשם כור ההיתוך העולים המזרחיים נדרשו לוותר על תרבותם לטובת התרבות המערבית/החילונית השלטת, וזה הוביל לתחושות קיפוח.

— שכונות העוני שבהן חיו בעיקר עולים מזרחיים, התאפיינו במצוקת דיור/אבטלה/ צפיפות.

— רבים מבתי שכונת ואדי סאליב היו מוזנחים, ורבים מתושביה — המזרחיים ברובם — היו מובטלים, וזה הוביל לתחושת קיפוח.

הצג שתי פעולות שנקטה ממשלת ישראל בתגובה על אירועים אלה:

— הקמת ועדת חקירה כדי לקבוע אם המחאה הייתה מוצדקת.

— שכונת ואדי סאליב פונתה מתושביה / הבתים הרעועים נהרסו / התושבים קיבלו דיור חלופי טוב יותר.

— הואץ פינוי המעברות בישראל.

— לראשונה הונהגה בישראל קצבת ילדים (כדי לסייע למשפחות ברוכות ילדים).

שימו לב:

בהצגת הסכם השילומים התלמידים נדרשו להתייחס לפרטי ההסכם: העברת כסף למדינת ישראל וקצבאות לניצולי שואה. תלמידים כתבו רק חלק מההסכם, ולא את שני חלקי ההסכם.

חלקם לא ציינו את העמדות, האם תמכו או התנגדו, וישר עברו להצגת העמדות. רובם ענו יפה על שאלה זו.

תלמידים כתבו מה אירע בפרוץ המאורעות בוואדי סאליב במקום לכתוב על הרקע שהוביל לפרוץ המאורעות של ואדי סאליב.

המלצות למורה:

חשוב לתרגל הצגת אירוע, שיכלול את כל פרטי האירוע.

חשוב לחזור שוב בכיתה על המושג- "רקע", ניכר כי תלמידים רבים לא מבינים את הנדרש בהסבר הרקע לאירוע, כלומר המצב שהיה לפני פרוץ האירוע והוא שגרם והוביל לאירועים אלו, ומתבלבלים כשכותבים על האירוע עצמו.

מנהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

<http://www.gov.il> : "שער הממשלה"

<http://www.education.gov.il> : כתובת אתר המשרד:

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

לתרגל פיצוח שאלה, כאשר מתייחסים לכל מילות ההוראה הנדרשות בה. כך תלמידים לא ידלגו על הדרישה לציין את העמדה שכותבים עליה בתשובה.

שאלה 11:

על פי מה שלמדת, **הצג** מי נחשב ל"חסיד אומות העולם".
על פי הקטע הראשון, **הצג** שניים מן הקשיים שהיו ייחודיים לכמרים פולנים שבחרו להציל יהודים בתקופת השואה.

מטלות השאלה:

הצגת המושג חסיד אומות העולם על פי מה הנלמד.
הצגת שני קשיים שאתם התמודדו הכמרים הפולנים שהצילו יהודים על פי הקטע הראשון.

מה נדרש מהתלמיד?

דע: הקריטריונים של חסיד אומות העולם, חסיד אומות העולם.

מיומנויות:

התלמיד צריך לדעת לקרוא מקור מילולי ולאתר בו את ההתייחסות לקשיי הכמרים הפולנים.

תשובות אפשריות:

הצג מיהו חסיד אומות העולם

א. אדם לא יהודי שהציל יהודים

ב. ללא תמורה

ג. תוך סיכון חייו.

(חורבן וגבורה, עמ' 134)

הצג קשיים ייחודיים לכמרים פולנים שבחרו להציל יהודים בתקופת השואה

— הכמורה הפולנית נרדפה על ידי שלטונות הכיבוש הגרמניים (בניגוד לארצות אחרות).

— כמרים שהצילו יהודים פעלו על דעת עצמם / ללא הנחיה / גיבוי מגבוה / נדרשו להפגין מידה גבוהה של יוזמה עצמית.

— הנאצים לא היססו לפגוע בכמרים בפולין שנחשדו בפעילות חתרנית (בניגוד לארצות אחרות) / בפולין, גלימת הכומר לא העניקה שום חסינות ללובשיה.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שימו לב:

תלמידים לא התייחסו לכל הקריטריונים של חסיד אומות העולם, ובעיקר החסירו את העובדה שמדובר באדם שאינו יהודי ושעשה זאת ללא תמורה. יש תלמידים שהציגו קושי אחד בלבד. מרבית התלמידים הסתדרו יפה עם הבנת המקור המילולי.

המלצות למורה :

להסביר את המושג של חסיד אומות העולם ע"י המחשת המושג בעזרת דוגמאות שונות של אנשים וגופים הנחשבים חסידי אומות העולם. לתרגל ניתוח מקור מילולי, איתור בקטע והוצאת מידע הנדרש בשאלה. ניתן להיעזר במילות מפתח המופיעות בשאלה ולחפש אותן מופיעות בקטע.

שאלה 12:

על פי מה שלמדת, הצג על מה מבוססת שנאת ישראל המסורתית ועל מה מבוססת האנטישמיות המודרנית. הסבר כיצד שנאת ישראל המסורתית באה לידי ביטוי בפסקה האחרונה של הקטע הראשון. הסבר כיצד האנטישמיות המודרנית באה לידי ביטוי בפסקה האחרונה של הקטע הראשון.

מטלות השאלה:

הצגת הבסיס לשנאת ישראל המסורתית והבסיס לשנאת ישראל המודרנית על פי מה הנלמד. הסבר כיצד באות לידי ביטוי בפסקאות השונות בקטע, האנטישמיות המסורתית והאנטישמיות המודרנית.

מה נדרש מהתלמיד?

ידע: הבחנה בין שתי התקופות של ימי הביניים לבין העת החדשה ביחס לשנאת ישראל, שנאת ישראל המסורתית והאנטישמיות המודרנית- תורת הגזע.

מיומנויות:

הכרת ציר הזמן של התפתחות שנאת ישראל בתקופות השונות. הבחנה בין הייחודיות של האנטישמיות כלפי היהודים בכל אחת מהתקופות- הבסיס לשנאה. ניתוח מקור מילולי- הבנה כיצד כל אחת מסוגי האנטישמיות באה לידי ביטוי בקטע.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

תשובות אפשריות:

הצג על מה מבוססת שנאת ישראל המסורתית:

- הנצרות קבעה כי היהודים צריכים להיות מושפלים עקב דחייתם את הנצרות. / שנאה על רקע דתי.
- שנאה על רקע כלכלי: הלוואה בריבית.
- שנאה כי מדובר במיעוט שונה / מתבדל.

הצג על מה מבוססת האנטישמיות המודרנית:

- תורת הגזע שלפיהן האנושות מחולקת לגזעים עליונים ונחותים / קיים מאבק בין הגזעים השונים, והיהודים מהווים גזע נפרד שאינו בר-שינוי.
- התבססות על רעיונות מן המאה ה-18 ומן המאה ה-19 (כמו סוציאליזם/ רומנטיקה/ לאומיות).
- השתלבותם של היהודים בחברה נתפסה כאיום על החברה.
(חורבן וגבורה, עמ' 14-16)

הסבר כיצד שנאת ישראל המסורתית באה לידי ביטוי:

הארכיבישוף של קרקוב / הנסיך אדם ספייחא הציל רק יהודים מומרים, כי ראה בהם "שותפים לאמונתו", אבל לא הציל יהודים בעלי זהות יהודית.

הסבר כיצד האנטישמיות המודרנית באה לידי ביטוי:

הנאצים לא היו מוכנים לחוס על יהודים מומרים, כי על פי חוקי הגזע הם נחשבו ליהודים.

שימו לב:

תלמידים לא דייקו בחלק של האנטישמיות המודרנית. נראה שלא כולם הבינו מה מייחד אותה בתקופתה והחסירו את הביסוס על תורת הגזע, או את האיום של היהודים על החברה. חלקם העתיק נכון את המשפט המתייחס לאנטישמיות המודרנית, הקשור לתורת הגזע, אך עדיין לא עשו חיבור לחלק הראשון בשאלה, שנשאר חסר לגבי הבסיס לאנטישמיות המודרנית, שהוא תורת הגזע.

המלצות למורה:

יש לתרגל ניתוח מקור מילולי, ולהבין שבו יש את כל התשובות הנדרשות בשאלות, ויש לקרוא את הקטע כמכלול.
חשוב לתרגל השוואה בין האנטישמיות המסורתית לאנטישמיות המודרנית. כמו כן, להשוות בעזרת ציר הזמן, על פני התקופות השונות- ימי הביניים והעת החדשה.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שאלה 13:

על פי מה שלמדת, הצג שני קשיים שהיו לארגונים יהודיים ולאנשים פרטיים אחרי השואה במהלך הניסיון להחזיר לעמם ילדים יהודים שהוסתרו.

על פי הקטע השני, **הסבר** כיצד ניסה הרב הרצוג לסייע בפתרון אחד הקשיים שהתעוררו במהלך הניסיון להחזיר ילדים אלה לחיק עמם.

מטלות השאלה:

הצגת שני קשיים שהיו לארגונים יהודים ולאנשים פרטיים אחרי השואה במהלך הניסיון להחזיר ילדים לעמם, על פי הנלמד.

הסבר כיצד הרב הרצוג סייע בפתרון לאחד מהקשיים שהציג, על פי הקטע.

מה נדרש מהתלמיד?

ידע: הקשיים של ארגונים יהודים ואנשים פרטיים להחזיר את הילדים לבני עמם לאחר השואה.

הבנה: לקשר בין הקשיים שהציג לבין אחד הפתרונות של הרב הרצוג המופיע בקטע.

תשובות אפשריות:

הצג קשיים שהיו לארגונים יהודיים אחרי השואה, והסבר כיצד ניסה הרב הרצוג לסייע בפתרון אחד הקשיים:

קשיים	הסבר פתרון <u>אחד</u>
לא נותרו קרובי משפחה שיכלו לדרוש את הילדים	דרש לפרסם חוק ולפיו כל מוסד חייב לפרסם את רשימת הילדים שברשותו, בציון אמונתם הדתית.
היו ילדים / משפחות שלא רצו להיפרד / לא רצו לעזוב את המוכר והיציב / לא רצו לחזור כי גדלו כאנטישמים	דרש לפרסם חוק ולפיו המוסדות והקהילות היהודיות יכלו לקבל לרשותם את הילדים. דרש שהקהילות והמוסדות היהודיים יוכרו כאפטרופוסים של הילדים היהודים.
היו מוסדות / מנזרים שלא רצו להחזיר על רקע דתי	דרש לפרסם חוק ולפיו המוסדות והקהילות היהודיות יכלו לקבל לרשותם את הילדים.
היה קושי לזהות ילדים יהודים שהשתלבו בחברה הנוצרית מגיל צעיר	

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

דרש שהקהילות והמוסדות היהודיים יוכרו כאפוטרופוסים של הילדים היהודים.	קושי לוגיסטי בביצוע תכניות ההצלה / החטיפה
	קושי לקבל מידע היכן נמצאים הילדים / קושי בזיהוי / איתור ילדים יהודים

(חורבן וגבורה, עמ' 257)

שימו לב:

רוב התלמידים ענו יפה על השאלה. חלקם הציגו קושי אחד בלבד, או שלא קישרו נכון לאחד מהפירוטות של הרב הרצוג. היו שלא התייחסו לקשיי הארגונים אלא של אנשים פרטיים.

המלצות למורה:

בפיצוח השאלה, להדגיש את הצורך להיצמד לדרישות השאלה, לקשר בין הקשיים לפתרון. לתרגל כתיבת תשובות כאשר המטלה היא "הסבר". בשאלת הסבר - יש למצוא את הקשר בין החלקים השונים.

פרק רביעי

שאלה 14

בשנות השבעים, השמונים והתשעים של המאה ה־20 עלו לישראל יהודים מברית המועצות ויהודים מאתיופיה. **הצג** סיבה **אחת** לעליית יהודי ברית המועצות למדינת ישראל. **הצג** סיבה **אחרת** לעליית יהודי אתיופיה. לפניך שמות של אישים שלמדת עליהם ועלו מברית המועצות ומאתיופיה: יולי אדלשטיין, יוסף מנדלביץ', אידה נודל, נתן שרנסקי, יונה בוגאלה, הרב משה סלומון, פנינה תמנו שטה. **בחר באחד** מן האישים האלה, שעשוי לדעתך להיות מקור השראה לחברה הישראלית. **ציין** את שמו, **הצג** את פועלו, **והסבר** מדוע הוא עשוי להיות מקור השראה.

דרישות השאלה:

הצגת סיבה אחת לעליית יהודי ברית המועצות לארץ, וסיבה נוספת שונה לעליית יהודי אתיופיה לארץ. ציון שם של דמות שעשויה לדעת התלמיד להיות מקור השראה לחברה הישראלית והצגת פועלה של הדמות שבחר. הסבר מדוע דמות זו עשויה להיות מקור השראה לחברה הישראלית.

מנהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

<http://www.gov.il> : "שער הממשלה"

<http://www.education.gov.il> : כתובת אתר המשרד

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

מה נדרש מן התלמיד?

ידע:

סיבה לעליית יהודי בריה"מ, וסיבה לעליית יהודי אתיופיה.
הכרת הדמות שהוא בחר ופועלו של דמות זו.
הכרת הביטוי 'מקור השראה'.

מיומנויות:

שימוש נכון בפתיח לשאלה. בשאלה שיש בה פתיח- חשוב ללמד את התלמידים לקרוא אותו ולשאוב ממנו מידע.
זהו חלק חשוב בפיצוח נכון של שאלה. בשאלה זו הפתיח נותן את ציר הזמן של השאלה. חשוב לשים לב על מנת להתייחס לתקופה הנכונה.
בחירה מושכלת- חשוב שהתלמיד יחשוב רגע לפני שהוא מחליט ובוחר, מהי הדמות שהוא זוכר טוב יותר וידע לכתוב על פועלה.
חיבור אישי- תלמיד צריך ללמוד לבחור עפ"י עולמו הפנימי ולדעת להסביר מדוע דמות זו מהווה לדעתו מקור השראה לחברה על פי מעשיה של הדמות.

תשובות אפשריות:

הצג סיבה לעליית יהודי ברית המועצות

- עלייה ממניעים ציוניים מובהקים / התעוררות לאומית בעקבות מלחמת ששת הימים.
- תחושת ניכור בעקבות אפליה נגד יהודים.
- עלייה בעקבות התמוטטות ברית המועצות ופתיחתה ליציאת יהודים ממנה / נפילת מסך הברזל.
- עלייה בעקבות התנהו ובוהו ששרר באזור לאחר קריסת ברית המועצות / המצב הכלכלי הקשה.
- משום שהיו להם בני משפחה או חברים במדינת ישראל.
- מכיוון שארה"ב סגרה את שעריה ליהודים והאפשרות הנוחה הייתה מדינת ישראל.

הצג סיבה לעלייה יהודי אתיופיה

- שאיפה לשוב את ארץ הקודש.
- בעקבות פסיקת הרב עובדיה יוסף, שאישר את יהדותם של יהודי אתיופיה, החלו בהכנות להעלאתם ארצה.
- שלטון רודני באתיופיה שהקשה על היהודים. (גיוס ילדים מגיל שתיים עשרה / איסור מעבר מאזור לאזור / סגירת בתי ספר יהודיים).

ציין את אחד האישים

הצג את פועלו של האיש שציינת

- **יוסף מנדלביץ**: אחד מאסירי ציון, נתפס במהלך "מבצע חתונה". נכלא לאחת - עשרה שנה עד ששוחרר ועלה לארץ.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

— **נתן שרנסקי**: פעיל ציוני בברית המועצות. נכלא ונשלח לסיביר. שהה שם תשע שנים. לאחר מאבק של מדינת ישראל ומדינות המערב הוא שוחרר ועלה לארץ / יושב ראש הסוכנות / חבר כנסת / שר בממשלה.

— **יולי אדלשטיין**: מסורב עלייה ופעיל ציוני. התקרב ליהדות ולציונות. נידון לשלוש שנות מאסר במחנה כפייה. לאחר שחרורו עלה לארץ / יושב ראש הכנסת.

— **אידה נודל**: ביקשה להגר מברית המועצות אך בקשתה נדחתה פעמים רבות. ניהלה מאבק נגד הפגיעה בזכויות האדם בברית המועצות. נידונה לארבע שנות מאסר בסיביר. לאחר ששוחררה עלתה לארץ.

— **יונה בוגאלה**: מחנך ואיש ציבור שעשה רבות למען עליית הקהילה האתיופית לארץ. נשלח כילד לארץ-ישראל וחזר לאתיופיה בתור איש חינוך. לאחר שנשקפה סכנה לחייו באתיופיה בגלל רדיפת המורים היהודים, עלה לישראל.

— **הרב משה סלומון**: עלה לארץ מאתיופיה בגיל שמונה לאחר מסע רגלי מפרך במבצע משה. פעל רבות להשתלבותם של בני הקהילה בחברה הישראלית.

— **פנינה תמנרשטה**: עלתה עם בני משפחתה במבצע משה. היא עורכת דין, עיתונאית ופעילה חברתית לקידום של עולי אתיופיה. היא חברת הכנסת הראשונה מבין בנות העדה האתיופית.
(השיבה לציון, עמ' 351-357)

הסבר מדוע הוא עשוי להיות מקור השראה

התלמיד יכול להביא כל הסבר ובלבד שיקשר בין המעשים / ההישגים של האיש שציין קודם לכן לבין ערך או רעיון שחשוב לתלמיד.

שימו לב!

שאלת 'לב לדעת' מתייחסות לעולם הערכים, העמדות והרגשות של התלמיד. היא פונה לדעתו האישית של התלמיד ולחיבור האישי שלו, אבל הוא מחויב לחבר את הרגשות עם פועלה של הדמות ההיסטורית עליה כתב. תלמידים כתבו סיבה כללית מאד כנימוק מדוע דמות זו מהווה מקור השראה, כמו למשל: כי אהבתי את מה שעשה, כי הוא גיבור וכד', וחשוב להבהיר לתלמידים שיש להשתמש בפועלה של הדמות על מנת להסביר מדוע דמות זו מהווה מקור השראה. ישנם תלמידים שכתבו על יואל משה סלומון במקום על הרב סלומון. חשוב שישימו לב להתייחס למקום ולזמן עליהם נשאלו ולא רק לשם הדמות.

המלצה למורה:

לתרגל עם תלמידים שאלות של לב לדעת בו התלמידים מתבקשים לבחור בין אפשרויות שונות. לתרגל עם התלמידים לקשר בין עולם הרגש שלהם לבין האירוע ההיסטורי עליו נשאלו, תוך שימוש בידע ההיסטורי לנימוק החיבור הרגשי.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שאלה 15

לפניך רשימה של מקומות שהיו לְסָמל בעקבות האירועים ההיסטוריים שאירעו בהם: באזל, קטוביץ, סטלינגרד, נורמנדי, גוש עציון, הרובע היהודי.

בחר במקום **אחד** מן הרשימה, שהוא סמל חשוב בעיניך, וציין אותו.
הצג את האירוע ההיסטורי שאירע במקום שבחרת, על פי מה שלמדת.
הצג ערך שאפשר ללמוד מן האירוע שהצגת, והסבר מדוע ערך זה חשוב בעיניך.

דרישות השאלה:

ציון מקום אחד מהרשימה שהוא סמל חשוב בעיני התלמיד.
הצגה על פי הנלמד של אירוע היסטורי שאירע במקום שבחר.
הצגת ערך שאפשר ללמוד מן האירוע ההיסטורי שהוצג, והסבר מדוע ערך זה חשוב בעיני התלמיד.

מה נדרש מן התלמיד:

ידע:

הכרת האירוע ההיסטורי שאירע במקום שבחר.

מיומנויות:

בחירה מושכלת- חשוב שהתלמיד יחשוב רגע לפני שהוא מחליט, ויבחר מקום שהוא יודע היטב לספר על האירוע ההיסטורי שאירע בו.

בהצגת האירוע ההיסטורי במקום שבחר יש להתייחס לזמן התרחשות האירוע, ולמה שקרה באירוע עצמו.
ערך- תלמיד צריך לדעת מה זה ערך. (ערך זה לא פעולה) ולדעת לנמק כיצד הערך קשור לאירוע ההיסטורי שהציג.

חיבור אישי- תלמיד צריך ללמוד לבחור עפ"י עולמו הפנימי.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

תשובות אפשריות:

מקומות שהתרחשו בהם אירועים היסטוריים שהפכו אותם לסמל:

ציון המקום — 10%	הצגת האירוע — 50%	הצג ערך שאפשר ללמוד — 20%
קטוביץ	ועידה שבה נפגשו אגודות שונות של חובבי ציון, והתקבלו החלטות עקרוניות בנוגע לאופי התנועה. הוועידה הצליחה להשיג תמיכה של הברון רוטשילד. (ואלה תולדות, עמוד 324, מסורת ומהפכות, עמוד 268-269)	חשיבות של שיתוף פעולה / אהבת הארץ / סובלנות, עזרה הדדית
באזל	הקונגרס הציוני הראשון, שנערך ב־1897, שבו השתתפו צירים וצירות ממדינות שונות נוסחה בו תכנית באזל בעניין בית מולדת לעם ישראל בארץ - ישראל. (ואלה תולדות, עמוד 334-336, מסורת ומהפכות, עמוד 273-274)	ערך הציונות / מרכזיות של ארץ-ישראל / חשיבות של שיתוף פעולה / חשיבות של שמיעת נציגים ממקומות שונים בעלי דעות שונות.
סטלינגרד	עמידה של הכוחות הרוסים בקרבות נגד הנאצים בחורף קשה, ניצחון ראשון של הרוסים שהוביל להדיפת הכיבוש הנאצי. (חורבן וגבורה, עמוד 83)	אפשרות לעמוד בקשיים / ערך הגבורה / נחישות כמפתח לפתרון מצבים קשים

מנהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

כתובת אתר "שער הממשלה": <http://www.gov.il>

כתובת אתר המשרד: <http://www.education.gov.il>

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

<p>חשיבות היוזמה / אומץ / תחכום / גבורה / חשיבות של שיתוף פעולה בין בעלות הברית</p>	<p>נחיתת הכוחות של בעלות הברית על החוף בצרפת, בדרכם להילחם בנאצים. (חורבן וגבורה, עמוד 83)</p>	<p>נורמנדי</p>
<p>יות במאבק / אהבת הארץ / חשיבות יישבות / גבורה</p>	<p>עלייה לקרקע תוך כדי מלחמת העולם השנייה כדי להילחם בגזרות הבריטים. עמידה איתנה בקרבות מול הערבים במלחמת העצמאות. שיירות נלחמו כדי להגיע לגוש. חזרה לגוש עציון בעקבות מלחמת ששת הימים. (השיבה לציון, עמוד 262, 293)</p>	<p>גוש עציון</p>
<p>נחישות במאבק/ אהבת הארץ/חשיבות יישבות / גבורה</p>	<p>הלגיון הירדני צר על הרובע, מגיני הרובע עמדו בגבורה במצור במשך חצי שנה. שחרור במלחמת ששת הימים וחזרה לשם. (השיבה לציון, עמוד 305)</p>	<p>הרובע היהודי</p>

הסבר מדוע ערך זה חשוב בעיניך

אפשר לקבל כל הסבר שהתלמיד ינמק בצורה הגיונית.

שימו לב!

שאלת לב לדעת מתייחסות לערכיו, עמדותיו ורגשותיו של התלמיד. היא פונה לרגש של התלמיד ולאמירה האישית שלו, אבל הוא מחויב לחבר את הרגשתו עם האירוע ההיסטורי שעליו כתב. תלמידים הציגו אירוע באופן חלקי מאוד. תלמידים כתבו ערכים הקשורים לדברים אחרים ולא לאירוע ההיסטורי שעליו כתבו. היו תלמידים שהתבלבלו בין ועידת קטוביץ לבאזל. היו תלמידים שכתבו ערכים על הרצל בלי להתייחס לאירוע בבאזל.

מנהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

כתובת אתר "שער הממשלה": <http://www.gov.il>

כתובת אתר המשרד: <http://www.education.gov.il>

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

המלצות למורה:

לתרגל עם תלמידים שאלות של לב לדעת בו התלמידים מתבקשים לבחור בין אפשרויות שונות את האפשרות עליה הם יודעים לענות בצורה הטובה ביותר.
ללמד תלמידים כיצד מציגים אירוע היסטורי, כולל נקודה ייחודית לאותו האירוע.
ללמד את התלמידים מה הוא ערך.
לתרגל עם התלמידים לקשר בין הערך שכתב לבין האירוע ההיסטורי שעליו נשאל.
לתרגל עם התלמידים להבחין בין קטוביץ לבאזל.